5. Винниченко В.К. Відродження нації. – Ч. I–III. / [репринтне відтворення видання 1920 р.; відповід. за вип. Н.П. Ганник] / В.К. Винниченко. – К. – Відень, 1920. – Ч. I. – 348 с.; Ч. II. – 328 с.; Ч. III. – 542 с.

6. Винниченко В.К. Вибрані твори: Оповідання. Повість. Романи / [передм. Л.С. Дем'янівської] / В.К. Винниченко. – К.: Грамота, 2005. – 928 с.

7. Виноградов В.В. О языке художественной прозы // Избр. труды / В.В. Виноградов. – М.: Наука, 1980. – 360 с.

8. Демешко І.М. Літературно-художній антропонімікон В. Винниченка // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (літературознавство, мовознавство). – Вип. 59. / І.М. Демешко. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. – С. 209–218.

9. Демешко І.М. Індивідуально-стильова специфіка віддієслівних дериватів у мові творів М. Чернявського // Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. праць. – Вип. XLIII / І.М. Демешко – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – С. 70–74.

10. Дудик П.С. Стилістика української мови / П.С. Дудик. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 365 с.

11. Карпенко Ю.О. Власні назви в художній літературі // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Вип. 37 / Ю.О. Карпенко. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – С. 170–172.

12. Кожевникова Н.А. Заметки о собственных именах в прозе Андрея Белого // Ономастика и грамматика; [отв. ред. Л.П. Калакуцкая] / Н.А. Кожевникова. – М.: Наука, 1981. – С. 222–259.

13. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови: підручник. – [3-е вид., перероб. і доповн.] / О.Д. Пономарів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.

14. Русанівський В.М. Сила і краса (Особливості мови творів В.К. Винниченка) / В.М. Русанівський // Укр. мова та літ. в шк. – 1992. – № 2. – С. 41–46.

15. Семенець О.О. Синергетика поетичного слова / О.О. Семенець. – Кіровоград: Імекс ЛТД, 2004. – 338 с.

16. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови. Частина 1 / В.А. Чабаненко. – Запоріжжя: ЗДУ, 1993. – 216 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Демешко Інна Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови КДПУ ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: словотвірна морфонологія, ономастика, термінологія.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧОГО МОВЛЕННЯ В МАЛІЙ ПРОЗІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

Ніна ЗАДОРОЖНА (Кіровоград)

У статті розглядаються лексичні, граматичні та стилістичні особливості мовлення дітей, відображені в оповіданнях Володимира Винниченка.

Ключові слова: мовленнєве спілкування, діалогічна єдність, вербальні засоби комунікації, засоби виразності, еліпсис, повтори.

Lexical, grammatical and stylistic features of children´s speech are described as reflected in Volodymyr Vynnychenko´s stories.

Key words: verbal communication, adjacency pair, verbal means of expressions, expressive means, ellipsis, repetitions.

Дитина – це особливий тип мовної особистості, що формує свій особливий погляд на світ і на себе в цьому світі. Дослідники дитячого дискурсу відзначають, що образ світу, відображений у мові дітей, багато в чому відрізняється від картини світу дорослих носіїв мовної свідомості, що пояснюється особливостями мислення дітей, своєрідним їхнім світосприйманням і світовідчуттям [7, с. 316].

Вивченню дитячого мовлення, цього особливого етапу онтогенетичного розвитку мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, присвятили свої роботи визначні мовознавці, психолінгвісти, психологи й дидакти. Лінгвістичні особливості діалогічного мовлення як процесу мовленнєвої діяльності розглянуто в дослідженнях Ф.С. Бацевича, О.М. Баранова, Т.І. Винокур, Л.О. Леонової, Л.М. Михайлова, О.Ю. Моісеєнко, Л.П. Якубинського; психолінгвістичні передумови діалогічного мовлення відображено в працях П.П. Блонського, М.І. Жинкіна, І.О. Зимньої, О.О. Леонтьєва; мовленнєвий етикет у діалогічному спілкуванні описано А.О. Акішиною, С.К. Богдан, Л.В. Лідак, С.В. Петеріною та ін. Дослідження мовлення дітей викликають значний інтерес, оскільки розширюють наші уявлення не тільки про оволодіння мовою, але й про саму мову, про її функціонування в мовленнєвій діяльності, про становлення пізнавальних та інших психологічних процесів, про їхню побудову, розширюють наші знання про людину взагалі. У лінгвістиці генезис мовлення розглядається з позиції ідей Л.С. Виготського в загальному контексті розвитку дитини, у тісному зв’язку з проблемою вікової періодизації.

На матеріалі української мови досліджувалось мовлення дітей переважно дошкільного віку, недостатньо вивчена історія розвитку дитячого мовлення, процес оволодіння зовнішньою, природною стороною мовлення, не представлена дитяча мовна картина світу. На часі всебічне вивчення дитячого мовлення і в художніх творах. Аналізу лексичних, граматичних та стилістичних особливостей діалогічного та полілогічного мовлення дітей у ситуації спілкування з ровесниками та дорослими на матеріалі малої прози Володимира Винниченка присвячена ця стаття. Оповідання про дітей і для дітей (ці твори письменника рекомендовані для вивчення учнями молодшого та середнього шкільного віку) певною мірою дадуть відповідь на питання, чи сучасні змальовані персонажі, як різниться мовлення дітей відстанню майже століття. Зрештою, відомо, що писати для дітей треба краще, ніж для дорослих. Як зумів автор проникнути в дитячу психологію, показати різнопланові характери дітей через їхнє мовлення?

Психологічні дослідження засвідчують, що обмеженість сприйняття світу дитиною тільки своїм досвідом, її нездатність уявити світ очима іншого, а тому й відсутність моделі свого співрозмовника призводить до вербального егоцентризму в дитячому мовленні, до експліцитності мовленнєвої поведінки дитини, переваги в структурі розмови висловлювань,

пов'язаних з «Я» дитини, в інструкціях партнерам комунікації, в актах погрози. Хоча дитяче мовлення не копіюється в літературних творах, а своєрідно відтворюється в них за допомогою стилістичних засобів, особливості репрезентації дитячого мовлення залежать як від образу персонажу, так і від тих художніх завдань, які поставив перед собою письменник. В.Винниченко показує своїх персонажів у незвичайних, а часто й ризикованих ситуаціях. Йому близькі маленькі "зухи" (відчайдухи, "халамидники", дитячі ватаги – "чудні", "кумедні", незрозумілі для свого оточення) [6, с. 23]. Образні засоби, що слугують для створення підвищеної емоційності дитячого мовлення, знаходять відображення в художніх творах письменника-земляка.

Уявлення дитини про світ, за словами психологів, ще не цілісне: воно сформоване у вигляді доповнень та суперечливих образів, знань, емоцій. Тому в мовленні дитини широко представлені семантичні примітиви, які, за визначенням учених, являють собою семантично елементарні концепти людської культури, своєрідний алфавіт ментальних атомів. Для дитячого спонтанного мовлення, як і для усного спонтанного мовлення дорослих, характерні такі явища, як скорочення форм слова: дивись – диви, бачиш – бач: – ***Диви,*** *Любко,* ***диви:*** *підходить до наших, підходить!* ***Бач, бач?*** [3, с. 143]; усічення частини слова: – *Хитро, ґе ж?* [3, с. 96].

Головним фактором комунікативного контексту, який детермінує мовленнєву поведінку дитини в певній ситуації спілкування, є те, з ким вона спілкується – з дорослим або з однолітком. Площина стосунків з дорослим – похила, де внизу знаходиться дитина з її потребами, бажаннями, а зверху дорослий, багато в чому недосяжний та авторитетний, до якого дитина тягнеться, але дотягнутися не може. А з однолітками дитина спілкується на площині горизонтальній. Перед нею – рівна їй істота, яка так само ладна поділити цінне для неї самої прагнення до самовираження.

Спілкування дітей може відбуватися у формі діалогу або полілогу, у структурі яких виділяються монологи. Характерною особливістю творів Винниченка є те, що автор практично не вводить монологи окремих персонажів у їхнє мовлення. Натомість певна інформація передається своєрідним переказуванням змісту можливого монологу. Так, у розмові близнят про план зібрати кошти, щоб купити голубів в оповіданні «Гей, не спиться…» попередній контекст був переважно діалогічний, проте далі розмова обох персонажів передається через внутрішній монолог: Івашко трохи помовчав і почав викладати й цей план. *Треба взяти коробочку і складати в неї всі гроші, щоб вони їх матимуть до літа. (Бо неодмінно треба, щоб до літа був голубник!) Та отак і той … і наскладають.* І на цьому замовк. Тут Любка почала кліпати очима, як прокидаючись од сну. Та *це й усе? А скільки ж вони можуть наскладати в ту коробочку? Копійок з десять?* [3, с. 10].

Аналіз внутрішнього мовлення як передачі розмови двох друзів дозволив встановити, що важливими засобами відображення особливостей дитячого мовлення виступає еліпсис: *А в печері краще жити, ніж де. Ми, знаєш, викопаємо її так, щоб десь під кущем . Щоб з-під куща хід був. Та притрусимо листям та гіллям. От і шукай нас. А ми собі – оввa! – сидимо під землею! Ну й що міг сказати Михась? Що правда – то правда, нічого не скажеш. От тільки що пустельниками бути – спокійніше. Назбирав собі там коріння, чи диких грушок, чи лісової ягоди та й живи. Ти нікому нічого, і тобі ніхто нічого. І пістолетів не треба. І зразу ж рушати можна було б* [3, с. 262].

Характерні риси усної розмови: візуальний та слуховий контакт, безпосередній зворотний зв'язок, який існує між дітьми, одночасний спільний досвід, важливий для певної розмови, – фактори, які впливають на зміст цього тексту: Халамидник сховався. Але, вертаючись до дороги, хлопці бачили, як він все стежив за ними очима. *І чого витріщився? Людей не бачив ,чи що? От ще, їй-богу! Вилупив очі й дивиться. Ходім аж геть туди, за той садок, щоб сховатися від цього жовтяка* [3, с. 274]. Хоч автор не надає слова комусь із персонажів оповідання – Михасеві чи Гаврикові, – проте зрозуміло, що передається розмова обох хлопчиків.

Відомо, яку важливу роль у спілкуванні дітей з однолітками в дитячому мовленні відіграють вигуки та частки, адже дитина повна експресії, її емоції швидко та яскраво спалахують. Традиційно знаками емоцій вважаються вигуки та частки. Ці засоби виразності мовлення, що засвідчують значну функціонально-комунікативну активність [1, с. 16], слугують створенню зв'язку, коли висловлюється реакція на попередню репліку: – ***Ну**, Гаврику, давай, мабуть, шукати краще, де печеру копати, а не жайворонків. Нерано вже. Та й хмаритись ононо починає. – **А правда!**)* [3, с. 275], виступають сигналом початку нової теми розмови (– ***Тю, диви! Ото! Що воно таке?***!) [3, с. 179] та заповнюють паузи, необхідні для обдумування мовленнєвих ходів у відповідь (***Ну***…), коли вигуки висловлюють реакцію на побачене (*Семенець поспішно одклав убік цигарку і собі схопивсь за Костеву руку… –* ***Ой, бий же його сила божа!*** *Прямо як жар!*) [3, с. 290], а також слугують зв'язком висловлювань з безпосереднім контекстом ситуації (– ***Ану**, дай я! **Ану** дай!*) [3, с. 207]. Найчастіше вживані в мовленні дітей вигуки й частки а, еге, о, і та гей, оввa. Позиція вигукових слів у мовленнєвих ходах дітей не фіксована, однак в оповіданнях письменника здебільшого саме вони починають висловлювання: *– Са - а! Не ходи! –* ***Еге**, " не ходи ". **А** діжку хто принесе? – Завтра винесеш. –* ***Ге**, "завтра". **А** бити кого будуть: тебе? – Я заступлюся.* ***Їй-бо**, заступлюся* [3, с. 20]; *Близня, тремтячи від хвилювання, кинулася до голубів. – Помаленьку, Вашку, помаленьку треба. Корній Іванович казав, що… –* ***Е,** Корній Іванович! Це коли чужий низько, тоді помаленьку. А коли високо, то треба, щоб він добре бачив. Я б знаєш що? Я б своїх спугнув! Нехай вони його льотом у себе закрутять.* ***А їй-богу! Ех**, чи*

пан, чи пропав, вдруге не вмирати! ***Давай? Га?*** [3, с. 194]. Спостерігаємо окремі випадки дитячого діалогічного спілкування, коли ці засоби виразності посідають серединну позицію: Посмітюха уїдливо засміявся: – От так перекинув! Ех, ти, крендель! "Пере-ки-ну" [3, с. 341]. Іноді трапляються діалоги, де вигуки прикінцеві: *Я такого дуба витягнув, що* ***ой-ой-ой!*** Інший приклад: – *Один день пропустимо,* ***от біда велика!*** [3, с. 316]. Для передачі особливого емоційного стану дитини слугує поєднання засобу виразності в початковій та кінцевій позиціях: ***Ану****, спробуй, – знову сказав Толя. – Ти ж хвалився, що будеш їздити на крижинах.* ***Ану!*** [3, с. 320].

Лексика дитячого діалогічного мовлення характеризується відношеннями повтору: – *А ти хотів би, щоб мій руб* ***дурно*** *пропав? – Чого* ***дурно****? Давай на мій ножик* [3, с. 343]. Перевагу мають відношення повтору, який вживається дітьми з певною метою: при уточненні: – *Ну, давай об* ***заклад****… – раптом сказав Васько…. Посмітюха навіть не зрозумів. – Який* ***заклад****? Що достанеш рубля?…****Оттого****, що там лежить?! –* ***Атож. Оттого*** *рубля, що закинув?! Отамо, о?! –* ***Атож.*** [3, с. 353]; при перепитуванні (причому хлопці тут особливо в'їдливо допитуються, присікуючись один до одного): – ***Що****, Васю,* ***що****, любий? – аж підвівся Посмітюха. – Не надивився?* ***Дивись****, дитино моя,* ***дивись, он*** *та-ам-там він лежить.* ***Он*** *на тій, на тій приступочці* [3, с. 352] ; для привертання уваги: – *О! Чуєте? Ну, і як достане, то я йому маю оддати пару своїх чорно-рябих…* – ***Тих, що з синіми шийками****… – вставив Задьора. –* ***Тих, що з синіми шийками****. Інших у мене немає, крендель ти* [3, с. 354]. До повтору діти вдаються і тоді, коли висловлювання не отримує ні підтвердження, ні заперечення. – ***Що****, Посмітюхо, взявся в боки Задьора, -* ***пропали*** *твої чорно - рябі? Га?* ***Пропали? А що****? Ага!* ***А*** *ми таки достали рубля!* ***А що****?* [3, с. 371].

Дитина в спілкуванні з однолітками виступає як суб'єкт, як особа, яка живе своїм життям, як член маленького суспільства з власними інтересами та потребами, котрий завойовує своє місце в цьому суспільстві. Вона розглядає своїх однолітків як рівних партнерів спілкування, що знаходить своє відображення перш за все у вокативах. Звертаючись до своїх однолітків, діти використовують вигуки **гей, егей, агов, ну** та переважно власне ім'я адресата, а не прізвисько, як, наприклад, ***Васю:*** *Що,* ***Васю****, що, любий?* [3, с. 352, *Саню: – На, бери,* ***Саню!*** [3, с. 21].Спостерігаємо, що іноді вживаються найменування – загальні назви, причому переважно у звертанні до дорослих: *мамо, дядю, мамалиго, мамалижко* та інші й необразливе прізвисько *Жар-птиця* хлопчика Васька, що був рудий, аж червоний: *О,* ***Жар-птиця*** *йде! Ти куди,* ***Жар-птиця?*** [3, с. 337]. Відзначимо, що перевага надається вигукам типу ***гей, агов,*** якими зазвичай починається висловлювання: – ***Агов,*** *Семене!* [3, с. 53]. Власне ім'я як вокатив в основному посідає кінцеву позицію в дитячому висловлюванні, ім'я рідко вживається на початку реплік: – *Тепер наша взяла,* ***Любко!*** *[*3, с. 227]; –

Давай тікать, ***Льоню!*** *Га?*[3, с. 231]; – *А як,* ***Вашечку - Телесичку****? Як? Як?* [3, с. 100].

Герої оповідань В.Винниченка часто послуговуються пестливими формами власних найменувань (Івашко, Льоня, Саня), в уста своїх героїв автор не вводить лайливих чи згрубілих слів, особливо при онімах, хоча подібні засоби виразності помічені в мовленні дорослих: – *Ну, гляди ж ти мені,* ***лобуряко****, як потратиш гроші, то й додому не навертайся* [3, с. 336]. Такі факти підтверджують думку про те, що споконвічна українська ментальність – "усе на світі осердечнювати й обігрівати душевним теплом" (М. Косів) – один із чинників частого вживання в дитячому мовленні різноманітних ласкавих слів, зменшувально-пестливих суфіксів [2, с. 21].

Діалогічне спілкування дітей з однолітками у творах письменника раннього періоду відзначається динамічністю. Письменник любив оповідати про сповнені ризику пригоди своїх маленьких героїв, про диваків або ж про таких дітей і підлітків, які чимось виділяються серед ровесників [6, с. 22], тому їхнє мовлення характеризується максимально великою активністю співрозмовників як у діалогах, так і в полілогах: – *От би кинути ним туди. Мабуть, перекинув би аж на той бік провалля. Задьора ... зміряв і постановив:- Ні, не перекинув би. Куди-и! І до середини стіни не достав би. Васько приплющив очі і покрутив головою. – Ой, перекинув би. – Ану! – скрикнув Посмітюха. – Давай об що, що не перекинеш. Ану!* [3, с. 341]. Водночас відносно слабко розвинута змістовна сторона спілкування: його зміст відбиває конкретну ситуацію взаємодії. У структурі розмов дітей з однолітками переважають висловлювання, які пов'язані з "я" дитини, у яких вона повідомляє, що робить у момент розмови або що збирається зробити, що вона має , тобто переважно дитина коментує свої плани чи дії.

Проте діти у творах В.Винниченка не тільки коментують свої дії, вони активно розмовляють, з різних причин. Дитяче мовленнєве спілкування реалізується шляхом варіювання мовленнєвих актів заперечення, захоплення, компліментів: – *Та я зла не маю! Та я його слухаюсь! Та він же вже – парубок. Його, бабусю, великі парубки люблять та шанують. Єй - бо! Та він на спів первий на всю економію. От як!)* – у мові малого Семена під час відвідин бабусі про старшого Семена, яким захоплювався, якого наслідував у всьому, навіть у мовленні [3, с. 56], або вибачень, побажань, погроз чи пропозицій: – *Оттакої! – дивується Ланка. – А хто ж казав, що на цей раз живою мене не випустить? Хвалився, що й сімака мого виграє, а сам тікає* [3, с. 67]. Відображаються особливості напружених або конфліктних ситуацій через мовленнєві акти подиву:- *А чого ж він не хотів?*! Або: *А ти звідки знаєш* [3, с. 108] або через заперечення і повтор, як у мовленні Семена Ґедзя: - *Я, бабуню, ніколи з ним не сварюся. Я все роблю, як він каже. Я як виросту, то буду такий, як він* [3, с. 56].

Особливий інтерес викликають інструкції, основна форма реалізації яких – "Роби, як я тобі кажу"… Аналіз структур розмов дорослих,

проведених лінгвістами, засвідчує, що інструкції на виконання певної дії даються тим, хто має право, за соціальним становищем, примусити адресата виконати цю дію. Діти ж можуть звернутися до свого однолітка з інструкцією в категоричній формі, що й підтверджують персонажі Винниченкових творів: – *Та* ***стій!*** *От дурне…Я* ***перестрибну*** *і* ***присуну*** *до тебе свою крижину, а ти* ***перейдеш*** [3, с. 326]; – ***Давай заганяти. Заходь*** *з другого боку. Та обережно!* [3, с. 199]. Цікаво, що діти сприймають такі інструкції однолітків як належне, з боку слухача ніколи немає заперечень з приводу форми інструкції.

Психологи, як зазначає В.Федоренко, спостерегли, що хлопчики вдвічі агресивніші за дівчаток [8, с. 22]. Це виявляється як у діях, так і в словах, що вживаються для залякування й погроз. Цікавим також є інше спостереження: діти завжди жорстокіші, агресивніші, ніж дорослі, – над ними не тяжіє вплив культурних норм і тому генетична сутність їхньої особистості виявляється інтенсивніше [8, с. 22]. Компліментарні висловлювання в дитячому спілкуванні являють собою реакцію слухача на запит адресата. Ініціативна роль похвали належить адресату, який прагне отримати підтвердження своєї позитивної самооцінки з боку слухача. У дитячих компліментарних висловлюваннях, представлених у творах письменника, оцінне значення в основному реалізується за допомогою оцінних прикметників *гарний* (голуб), *добренький, маленький* (варіант *маненький*) (сімак), *паршива* (дівчина), які означають здебільшого позитивну, рідше – негативну оцінку, вказуючи на реальні ознаки предмета чи істоти.

Іноді успішний хід діалогу переривається внаслідок нерозуміння слухачем репліки мовця. Тоді йде або перепитування, після якого мовець повторює своє висловлювання або уточнення, далі мовцю потрібно пояснити яку-небудь частину свого висловлювання для слухача. Перепитування може приймати форму вигуків: ***Ач! Хе! Ну!,*** які сприймаються в таких випадках як етикетні, або форму питання: ***Що? За що?*** Уточнення також набуває різних форм: питання ***Що? А хіба? Як?*** (мовленнєва ситуація, коли Ланка приносить відрізаний нею генеральський сімак: – ***Як*** *же ти його, Ланочко?* ***Як?*** *Розкажи ж, Меланочко, розкажи! Та гарнесенький же!.. Та товстий, у-у!)* [3, с. 8] або питання на уточнення якої-небудь частини висловлювання: – *А цебер дав би за генеральського сімака? У Гришки одвисає губа від здивування.* – ***Який цебер?!*** [3, с. 72].

Прагматичні особливості дитячого мовлення в ситуації спілкування з дорослими залежать від того, з ким спілкується дитина – зі своїми батьками чи з малознайомими дорослими. Активність дітей у спілкуванні з рідними спрямована на підтримку контакту: діти задають питання, намагаються розширити тематику розмови. Варіативністю відзначаються звертання до матері або до бабусі: *мамо, мамусю, бабо, бабцю, бабусю, бабусенько*. Спілкування з малознайомими дорослими з боку дитини пасивне. Дитина в

оповіданнях письменника-земляка в таких ситуаціях стає непевною в собі часто саме тому, що потрапляє в незвичну для неї ситуацію. Невпевненість дитини, її сумніви в собі висловлюються різними засобами: вживанням вставних слів або часток з метою підсилення мовлення: – ***Може,*** *тіточко, піднести вам?* [3, с. 114].

Вплив фактору статі на дитяче мовлення незначний. У дослідженнях з лінгвістики зазначається, що фактор статі знаходить свій вияв у перевазі в дискурсі дівчаток відношень причини та наслідку, у перевазі в структурі розмови дівчаток кооперативних мовленнєвих ходів, у більш ввічливих формах прохання дівчаток, що свідчить про більшу турботу дівчаток про свого співрозмовника [4, с. 57]. У творах В.Винниченка в спілкуванні з однолітками як хлопчики, так і дівчатка можуть виявляти себе ввічливими. Діти ситуативно емоційно вживають прямі й непрямі засоби вираження прохання: – *Де? Де? Покажи, покажи! – загаласували хлопці!* [3, с. 207]; – *Давайте грати, чи що?!* [3, с. 66].

Дитяче мовлення, представлене у творах письменника, дозволяє говорити про своєрідність дитячої мовної картини світу того часу, про особливий спосіб концептуалізації дійсності, специфічне відображення психічного стану через мовлення дітей. Дослідження особливостей відображення мовлення дітей у художніх творах Володимира Винниченка підтверджують думку про залежність репрезентації дитячого мовлення від індивідуального авторського стилю. Герої оповідань засвідчують, що дитяче мовлення зберігає мовний код рідного народу, що передається від покоління до покоління.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бацевич Флорій. Прагматика загального дейксису (на матеріалі часток сучасної української мови) // Українська мова. – 2010. – №2. – С. 15–24.

2. Богдан Світлана. У мові дітей – дитинство мови // Урок української. – 2000. – №7. – С. 17–21.

3. Винниченко В.К. Намисто: Оповідання: Для молодшого та середнього шкільного віку / Упоряд. С.А. Крижанівського. – К.: Веселка, 1989. – 380 с.

4. Моісеєнко О.Ю. Фактор статі в структурі усної розмови (на матеріалі дитячого мовлення) // Вісник Київського університету. Іноземна філологія. – К: КДУ, 1998. – Вип. 27. – С. 56–58.

5. Палихата Елеонора. Лінгвістичні особливості діалогічного мовлення // Дивослово. – 1995. – № 3. – С. 29–31.

6. Панченко Володимир, Присяжнюк Світлана. Федько-халамидник та інші // Дивослово. – 2005. – № 7. – С. 21–24.

7. Тухарели Н.Л. Имена «вещей» в детской языковой картине мира // Русский язык: исторические судьбы и современность. Международный конгресс исследователей русского языка. – М., 2001. – С. 316 – 317.

8. Федоренко Валерій. Чи можливий діалог між чоловіком та жінкою? // Українська мова та література. – Число 9 (409). – 2005. – С. 22–25.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Задорожна Ніна Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови КДПУ ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми історії української мови, лінгводидактики, мовної комунікації.

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТВОРАХ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

Ольга КИРИЛЮК (Кіровоград)

У статті здійснено дослідження мовних засобів творення комічного в публіцистичних творах В.Винниченка. Здійснено аналіз лексичних одиниць, що сприяють створенню комічного ефекту.

Ключові слова: лексичні засоби, мовні засоби, комічний ефект.

This paper studies the language means of comic creation in V.Vynnychenko newspaper works. The lexical units that promote comic effect creation are analyzed.

Key words: language means, lexical units, comic effect.

Протягом тривалого часу проблема комічного посідає особливе місце в історії європейської науки, постійно перебуваючи в полі зору дослідників. Комічне розглядають з різних поглядів: як естетичне явище, як явище художньої літератури, як особливість народної культури, а також як мовне явище. Комічне як філософсько-естетичну категорією визначає О.М.Калита, зауважуючи, що комізм „пов'язаний із певним протиріччям, що виникає або внаслідок властивостей об'єкта комічного сприймання, або в свідомості суб'єкта, тобто не лише міститься в об'єкті, але й залежить від особливостей світогляду суб'єкта, від соціальних чинників" [1, с. 7]. Як стилістичну конотацію комічне розглядає Т. А. Шульга, наголошуючи, що ця конотація „визначається тематикою, аксіологією, спрямованістю спілкування письменника зі своєю аудиторією через текст, зорієнтований на виявлення невідповідностей або ж алогічних суперечностей в реальному житті, що зумовлюють виникнення сміхового ефекту" [3, с. 3].

Проблема комічного, а також лінгвістичні засоби його вираження в художніх творах були об'єктом вивчення багатьох дослідників, зокрема, Н.Н.Бочегової, Т.О.Буйницької, О.А.Земської, П.Б.Коржевої, А.З.Леськів Е.В.Максименко, В.В.Овсянникова, В.Я.Проппа, О.Ю.Титаренко та ін. Однак і на сучасному етапі розвитку лінгвістики вивчення мовних засобів створення комічного ефекту залишається актуальним.

Сучасна наука розглядає термін "комічне" як родове поняття на позначення різноманітних явищ, здатних викликати сміх. При цьому комічний ефект може створюватися будь-якими мовними засобами. Серед виявів комічного дослідники виділяють гумор, іронію, сатиру та сарказм.

Об'єктом лінгвістичних досліджень комічного в художній літературі стають мовні засоби творів різних жанрів – сатирико-гумористичних,